

ARA QUE TINC VINT ANYS... DE REFORMES

Albert Catalan

(Professor d'Educació Secundària i membre de l'STEI-i)

*De res no ens val l'enyor o la
complanta,
ni el toc de displicent malenconia
que ens posem per jersei o per
corbata
quan sortim al carrer (...)*

(M. Martí i Pol: "Ara mateix", 1981)

L'any 1981, ara en fa vint, el Ministeri d'Educació va posar en circulació una primera proposta de Reforma de l'Ensenyament Secundari (de les Ensenyances Mitjanes, es deia en aquell temps). Des de llavors, s'han succeït l'experimentació de la REM a partir del 83 (sobre els resultats de la qual es va passar de puntetes); el debat de la Reforma a partir del 87; la promulgació de la LOGSE (Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu) el 1990, i les nombroses normes legals consegüents.

Sense temps per prendre alè, i sense haver-se completat el procés d'implantació i avaluació de la Reforma, el Partit Popular posa en marxa o anuncia nous canvis de gran abast que, en conjunt -i en sintonia amb les seves preocupacions "humanístiques"- hom ha anomenat "la Contrareforma" des dels sectors d'esquerres.

I els ensenyants?. Prou bé, gràcies. Però un poc cansats.

Certament, a la nostra professió -com a qualsevol altra- n'hi ha que "han nascut cansats", i profetes que, com el meu padrí, sempre vaticinen les desgràcies a posteriori. Emperò, juntament amb aquesta casta de professors, hi ha un sector, predominant al meu parer, que viu -o ha viscut- la seva feina amb il·lusió o, si més no, amb responsabilitat professional. I que ha cregut, amb més o

menys reserves, en una Reforma que veia necessària davant el model educatiu obsolet i elitista heretat de la Dictadura. Un model, cal no oblidar-ho, on després de l'ensenyament bàsic la major part dels alumnes eren desviats cap a una devaluada Formació Professional de primer grau, o bé simplement deixaven els estudis abans d'haver arribat a l'edat i a una mínima qualificació laboral. Aquest professorat viu actualment hores baixes, com es sol posar de manifest en converses informals carregades d'escepticisme irònic, en el compliment resignat de les tasques burocràtiques, o en una certa rutinització professional. En definitiva, una rebaixa important en allò que fou el principal motor del canvi a l'escola durant la transició: el compromís.

Raons d'aquest neguit

I per què? em demanareu. La resposta no és fàcil ni és simple. I a més no es troba exempta de riscos ja que, en reaccionar davant una realitat que no ens satisfà, correm el risc de convertir-nos en aliats objectius d'aquells amb qui no compartim objectius ni mètodes. Aquells que voldrien -i en part ja

tenen- dues escoles: una, privilegiada i selectiva on es formin les élites dirigits, i una altra de segona classe on aparcar alumnes fins l'edat del treball de menor qualificació, de l'explotació o de l'atur; aquells que voldrien introduir els criteris de rendibilitat econòmica i de competitivitat empresarial en l'àmbit de l'educació.

Per entendre l'actual crisi escolar cal ser conscient, en primer lloc, del desajustament profund que hi ha entre el context social i l'escola. Treballam en una societat que experimenta un canvi sense precedents. Creixement quantitatiu; globalització econòmica; competitivitat; immigració massiva; desestructuració familiar i social; pèrdua d'identitat cultural; deteriorament ambiental; omnipresència dels mitjans de comunicació; increment del poder adquisitiu dels joves; major llibertat en les relacions personals; individualisme i consumisme alimentats des de tots els discursos dominants; etc. són només alguns dels trets que, amb les seves llums i ombres, dibuixen un context nou per a cada escola a la nostra terra. Les tensions i les mancances que genera el canvi de societat fan percebre la necessitat de nous valors, de nous coneixements i de noves capacitats. I, indefectiblement, les mirades es dirigeixen cap a l'escola, de la qual s'espera el miracle que arregli -per al futur, és clar- allò que no sabem -o no volem- arreglar al present.

Paradoxalment, al temps que augmenta la presió sobre l'escola, un important sector de pares i mares perd la seva confiança en aquesta institució com a instrument de desenvolupament personal, social i professional, la qual cosa es tradueix, entre altres, en la pròpia desmotivació i manca d'apreci per la cultura escolar d'una part significativa de l'alumnat, i en la pèrdua de la indispensable coherència i reforçament mutu

El repte es troba, justament, a saber articular una resposta política, social i professional que posi una atenció adient a la diversitat real sense perdre de vista els ideals de compensació de les desigualtats que han de presidir l'acció de l'escola pública.

entre l'educació que es transmet a la família i a l'escola. Un dels temes que ocupa i preocupa la majoria dels ensenyants és el de la resposta convenient i possible davant la diversitat dels alumnes present avui a les aules, molt superior a l'existent fins fa pocs anys, especialment en el nivell de

l'Educació Secundària. Sens dubte, la comprensió del nou model educatiu o els esmentats moviments migratoris han contribuït a una part d'aquesta diversitat. Però l'aspecte més problemàtic és la presència a les aules d'un nombre considerable d'alumnes amb importants mancances educatives, i, sobretot, d'alumnes que rebutgen qualsevol proposta educativa i que, en general, freguen d'uns mínims hàbits de convivència, el que es tradueix sovint en situacions de violència verbal i, més rarament, física. Aquesta realitat, augmentada pel greuge comparatiu entre els centres situats a distintes zones, més o menys degradades des del punt de vista social, i especialment per una distribució no equitativa d'aquest tipus d'alumnat entre els centres públics i els concertats, en favor d'aquests darrers, provoca en els professors desànim, crisi professionals (quan no problemes de salut) i, sovint, respostes esquemàtiques de rebuig.

A la recerca de la resposta perduda

El problema no es pot resoldre de forma simple. El repte es troba, justament, a saber articular una resposta política, social i professional que posi una atenció adient a la diversitat real sense perdre de vista els ideals de compensació de les desigualtats que han de presidir l'acció de l'escola pública. Perquè hem de recordar que la major part dels problemes d'adaptació escolar afecten les classes més desafavorides; i això significa que si abandonam l'aspiració d'una formació bàsica de qualitat per a tothom, estem abandonant també un dels instruments per lluitar contra un destí de les persones massa condicionat pel país, pel barri o la família on han nascut. Sense oblidar també una consideració pragmàtica: que el caràcter flexible del mercat laboral, i la com-

plexitat de la societat moderna, demanen que els treballadors i treballadores comptin amb una important i polivalent formació bàsica.

Emperò, la comprensivitat no significa servir un mateix menú a tothom, justament perquè les necessitats -i els valors, i les capacitats i els desigs- són diferents entre els diferents individus i els diferents grups socials. Per tant, no es tracta de fer el mateix, al mateix temps i al mateix lloc, sinó de compartir un projecte educatiu comú, coherent i ben

articulat al llarg de tot el període obligatori, amb respostes adaptades en funció de la diversitat de persones i de grups, que permeti d'obtenir la mateixa titulació en acabar aquest.

I aquí és on una reforma, progressista quant a la seva filosofia bàsica, fracassa: perquè no posa a l'abast la quantitat i varietat de recursos necessaris per atendre aquesta diversitat, i perquè ignora, per considerar-los a priori irrellevants o reaccionaris, molts suggeriments que es fan des de la realitat dels centres.

El desdoblament en grups flexibles a determinades àrees; l'extensió dels programes de diversificació curricular; les activitats complementàries de suport; una tutoria ben preparada i dotada de forma adient; la creació o increment de recursos de suport social per a aquells centres que concentren més alumnes amb dificultats (i la distribució equitativa d'aquests entre tots els centres sostinguts amb doblers públics) són mesures que poden resultar efectives. Però tampoc s'ha d'oblidar la possibilitat -la necessitat- que existesquin altres espais educatius -tallers escola, aules especials, etc.- on a temps parcial determinats alumnes de segon cicle d'ESO trobin una resposta adient i, de pas, facilitin la tasca docent amb la resta de l'alumnat.

"Aigo, vos demanam, i Vós, Senyor, mos dau vent, i mos girau ses espal·les i feis com qui no mos sent..." podria ser la il·lustració musical a càrrec de na M^a del Mar Bonet que acompanyà l'actuació d'un Ministeri d'Educació que davant la dificultat de construir un currículum que abandoni l'enciclopedisme, ens regala una reforma de

...no s'ha d'oblidar tampoc la possibilitat -la necessitat- que existesquin altres espais educatius -tallers escola, aules especials, etc.- on a temps parcial determinats alumnes de segon cicle d'ESO trobin una resposta adient i, de pas, facilitin la tasca docent amb la resta de l'alumnat.

les "humanitats" amb més continguts; que davant la problemàtica de la diversitat pretén reduir l'optativitat i retornar a un model segregador, o que ignora el greu dèficit econòmic de les Balears en matèria d'educació.

L'escola és un sistema amb molta informació acumulada a la seva estructura. I pensar els canvis necessaris i possibles des de la taula d'un despatx sense comptar amb aquesta realitat pot fer perillar alguns valors essencials per al seu bon funcionament:

l'autoestima professional dels docents; la motivació per millorar la feina a partir del respecte professional; i un saber pràctic que, al marge de formalismes, verifica diàriament la seva efectivitat. La primacia de l'organització burocràtica de l'ensenyament sobre la resposta efectiva als problemes des d'una vertadera autonomia dels centres i dels ensenyants duu a una situació aberrant: serveis i persones que s'haurien de veure com a col·laboradors, es perceben massa sovint de forma amenaçadora com a fiscals o, si més no, com a origen de feines feixugues i mancades d'utilitat per a la tasca quotidiana.

Diguem, per acabar de moment, que els ensenyants no som aliens a la crisi de l'escola. Segurament en som també una part d'aquesta. I, per això, ens cal una reflexió col·lectiva, -i no mediatitzada per ningú- que permeti posar damunt la taula les nostres errades i mancances, i cercar les solucions que dicti la nostra experiència professional i el nostre compromís amb l'escola pública. I ens cal desenvolupar una cultura de l'avaluació democràtica i de la investigació educativa que ajudi a objectivar la causa dels nostres problemes i, a partir d'aquí, posar fil a l'agulla des de l'aula i el centre. I una formació permanent deslligada de recompenses externes i lligada, en canvi, a les necessitats reals en el context real del nostre treball. I una formació inicial coherent, rigorosa i lligada a la pràctica, que ajudi a crear des del principi el professorat que requereix una escola pública renovada per a la societat diferent que s'està configurant.